

ИЗБОРИ ПО ВРЕМЕ НА КРИЗА: АСПЕКТИ НА ДОВЕРИЕТО НА ИНДИВИДУАЛНО НИВО

Антоанета Тодорова

УНСС, магистър, сп. „Маркетинг”

Резюме

Съвременната реалност поставя въпроса за връзката между настъпилата световна финансова криза и начина, по който се осъществяват политическите избори. Самата дума „криза” стряска. Тя рефлектира върху ежедневието на обикновените граждани. Кризата променя и електоралното поведение, расте липсата на доверие. Но доверие няма отпреди 10 години, като в тази разработка разглеждаме последните 7 г.

По време на криза се засилва несигурността при всички и това се вижда още по-ярко на индивидуално ниво в микросоциологически аспекти: безработни, пенсионери, младо население. Възниква въпросът какво могат избирателите да постигнат с вота си. Появява се и тезата за купуването на гласове като част от финансовата криза, т.е. изострено отношение към парите въобще. Във водовъртежа на кризата изкрystalизира най-главният аспект – човешкият фактор, защото всеки има собствено мнение и воля.

ELECTIONS IN THE TIME OF CRISIS: ASPECTS OF TRUST ON INDIVIDUAL LEVEL

Summary

The contemporary reality brings up the question about the relation between the global financial crisis which has occurred and the way the political elections are being carried out. The word crisis itself is fearsome. The crisis reflects on the daily round of the common citizens. It changes the voting behaviour as well; it makes lack of trust growing. But trust has no longer existed for 10 years, as we have 7 years under consideration.

In the time of crisis insecurity of everybody is increasing and that can be seen even more apparently on individual level in micro-sociological aspects: unemployed, pensioners, the young population. Here comes the question about what the electors are able to achieve by their vote. The issue of vote-buying also appears as a part of the financial crisis, exactly as attitude towards money and its power. The problem elections-crisis affects also the behaviour of the politics on the other side. In the crisis vortex we lay special emphasis upon the human factor because one has his own opinion and will.

Избори и криза – имат ли общо, какво е то? Световната финансова криза се отразява на ежедневието на обикновените граждани, внася промени в настоящето им, проваля мечтите им, срива духа и изкоренява оптимизма им. Самата дума „криза“ стряска. Дали ще е криза в здравословното състояние на индивида, например бъбречна криза, дали ще е криза на „средната възраст“, дали ще е природна криза, финансова, в междуличностните отношения – това е все стряскащо, нежелано и изпращащо пред изпитания. Да, световната икономическа криза е повече от изпитание за всички обществени формирания, финансови структури и институции, за международните съюзи и организации, за държавните ръководства, за отделния човек.

След като обществата са изправени пред криза, те започват да се държат извън приетото за „нормално“, реакциите на различните звена в обществената система стават много по-изострени. Затова в условията на глобална криза всеки аспект на битието се изменя и се натрупват странични фактори, влияещи върху цялостното поведение и на институциите, и на индивидите. Електоралното поведение няма как да не бъде повлияно от развитието на кризата.

Хората в България губят доверие в политическите структури. Това е доказано с изследвания. Факт е, че години преди да настъпи кризата доверието на обществото спада – и спрямо политическата, и спрямо правосъдната системи, и в органите на реда. Имаме 7 години – от 2004 до 2011, през които гражданското доверие към управлението на страната е все ниско.

Аспект доверие в политиките: „40% от българите нямат нагласа да гласуват за никого. Доверието в българските политици спада с 5-8%. Това показва социологическо изследване на политическата ситуация в страната след разпада на СДС, направено от МБМД.“ – „Монитор“, 12.03.2004.

Аспект доверие в правосъдието и в органите на реда: „Според оповестено проучване на Центъра за изследване на демокрацията от октомври 2010 г. българите почти не вярват на съда и полицията. Изследването е част от съвместен проект за общественото доверие в наказателното правосъдие в пет страни на ЕС: България, Франция, Италия, Литва и Чехия. Резултатите от подобни изследвания показват, че вече 10 години нивото на доверие в съда и полицията у нас е най-ниско в сравнение с останалите страни в ЕС, като тази тенденция се е задълбочила през последните 5 години.“ – Татяна Обретенова, 13.05.2011. Същото твърди и изследване на Институт „Отворено общество“. /http://bnr.bg/sites/radiobulgaria/Lifestyle/Life/Pages/130511_pravosadie.aspx/

Аспект доверие в парламента: Алфа Рисърч през септември 2011 г. изяснява: „Една от най-стъписващите констатации от настоящото проучване е практически пълната делегитимация на парламента като основна държавна институция, като място за формиране на политики и отчитане интересите на избирателите. Безпрецедентно слабото доверие от 5% е най-ниската точка, измерена през 15-те години, в които Алфа Рисърч регулярно провежда политически мониторинг на обществените нагласи.“

Българите и преди десет години, и сега нямат доверие във властите и в управляващите. Най-често преди избори се чува: „За никого няма да гласувам, всичките са еднакви!“, с вариации „За кого да гласувам – всички са еднакви?!“ и „Има ли смисъл като всички са еднакви!?“ – това е главната теза, около която се изгражда смисълът на цялостната идея за изборите у нас – било то местни, за президент или за парламент. Но безспорно, даже и банално, ала доказано от психолози, социолози,

финансови специалисти, политолози е, че времената на икономическа криза засилват мощно недоверието и несигурността, подозрителността и чувството за отчаяние и безсилие у хората.

16.10.2011 – Българската национална телевизия тръби: „Палаткови лагери пред Европейската централна банка във Франкфурт и пред катедрала в Лондон продължиха протестите срещу световната икономическа криза. През вчерашния ден гневът срещу алчността на корпорациите заля градове в Европа, Азия и Америка.” „От Азия през Европа до Съединените щати и Канада - хиляди хора излязоха по улиците и протестираха срещу алчността на корпорациите и банките. Световният ден на възмутените завърши с арести и сблъсъци. Най-ожесточени бяха в Италия, Великобритания, Германия и Съединените щати.” – Цветелина Йорданова, 16.10.2011, http://bnt.bg/bg/news/view/62187/sled_denja_na_nedovolnite

Влошената икономическа конюнктура и страховете на хората навсякъде, не само у нас, просто допълнително засилват песимистичните очаквания за близкото бъдеще. Колкото и еднакво да действат масата от хора в условията на криза обаче, зад масата винаги стои индивидът и до него – другият индивид. Затова за разпознаване на навлизането на проблемната двойка „избори-криза” в човешкия свят, важна роля играе разпознаването първо на индивидуалното.

На фона на статистиката от социологическите проучвания още няколко лични откровения:

В гр. Сливен: „Фактът е, че сме в криза, и въпреки прогнозите кога и как ще завърши, дали благополучно и скоро или не, никой в крайна сметка не може да е сигурен. Не може да се даде някаква гаранция, защото това е криза, наподобяваща природна стихия, бедствие. Всичко вече ме води към това да не мога да повярвам, че един човек или дадена партия, или политическа сила ще се справи с кризата. Тя е като многоръко чудовище, не съществува гаранция, че ще се излезе от нея. Какво може да направи отделният кмет или пък президент? Сблъсъкът с кризата ти дава усещане за невъзможност да се справим, въпреки опита и познанията, които човечеството е натрупало. Прибавя се и силата на хипотезата, че безспорно всичките политици са еднакви, колко други освен мен дават отговор „*всичките са еднакви*”? – мое интервю с безработен, който е решен въпреки всичко да гласува и на местните избори, и за президент (няколко дена преди първи тур на изборите – октомври 2011).

В гр. Своге – няколко идентични случая в едно и също село: „Абе, не ме занимавай с глупости. Махай ми се от главата. Ние не се интересуваме от тези изследвания” – трима запитани с един и същ отговор, враждебни и озлобени; „Всичките са еднакви, за никого няма да гласуваме, пенсиите са все малки – който и да дойде на власт. Всеки идва и гложга кокала колкото може, а на нас никой нищо не дава” – мое интервю с пенсионер (август 2011). **В друго село:** Там хората бяха с ясни представи и убедени за кого ще гласуват. Не бяха враждебно настроени. **В града:** Има много твърди привърженици на партии. Но също така и повторение на фразата за „глозгането на кокала”.

В гр. Сливница: „Кои са тези кандидати, ние дори не сме ги чували, камо ли да ги познаваме, никой не ги знае кои са и сега изведнъж да ги избираме?” – мое интервю (октомври 2011).

В гр. София: Многобройни идентични отговори на възрастно население, израснало в София, ж.к. Дружба. „Пенсиите ни са толкова ниски – пари нямаме нито за храна, нито за здравни услуги и лекарства. Градът е толкова мръсен от години. Едно

време се чистеха всички улици всеки ден, миеха се – и то не само в центъра и не веднъж в годината като сега. Кметовете не си вършат работата. Едно е ясно: не искаме да гласуваме за партия, за такъв, който иска само пари. Искामе да гласуваме за човек, който да обича града, който наистина да се погрижи за него” – мои интервюта (октомври 2011).

Многобройни идентични отговори на младо население с постоянен адрес извън София, главно студенти, **ж.к. „Студентски град“**: „Не ги знаем кои са кандидатираните за кметове, но ще гласуваме.“; „Аз знам двама-трима от тях, но останалите за първи път ги чувам.“; „Аз не живея много-много в София, но ще гласувам тук за кмет” – мои интервюта (октомври 2011 г.)

Долавя се донякъде разлика в мненията на младите до 20-годишна възраст и при по-зрелите (до 26) студенти. Първи и втори курс – най-често техните родители още успяват да им дават същите парични средства, въпреки финансовата криза и предполагаемите затруднения. Тези млади хора не чувстват в остра степен настъпилата криза, продължават да излизат с приятели и посещават често заведения. Малко от тях разсъждават активно за политиката, над случващото се в страната и в глобален аспект. Докато студентите в трети и четвърти курс имат собствен бюджет, търсят работа или вече работят, почнали са да мислят перспективно, да мислят за професионалната си реализация и мястото си в обществото. При тях кризата се отразява с пълна сила и много повече се усеща недоверието към политиците и отрицателните очаквания за положението в страната след изборите. Те издигат и лозунг: „Искаме да живеем, а не да преживяваме!“.

Долавя се и едно канализиране на мисленето на населението, изрично отправено в посока финансовите трудности и справянето с тях. Сякаш и заради това хората по-малко отделят време да се запознаят с кандидатите за кметове или президент, не им „се занимава“ и „им е все тая“ кой ще дойде на власт. Странно е, че не си дават сметка, че именно от властта, освен от финансовите експерти и от икономическите сили, зависи решаването на глобалните проблеми. Не си дават сметка, че те, като гласоподаватели, могат да помогнат сами на себе си, ако не се отказват да гласуват и изберат по-добрите, които биха направили сериозни усилия за справяне със ситуацията на криза.

Тук се появява и друг момент, отново обвързан и с кризата, и с недоверието на гражданите: *„Купуването и продаването на гласове е престъпление!“* – това, което постоянно ни кънти в ушите от всички медии. В отговор хората казват: „Защо да гласуваме, изборите се купуват!!!“. Кризата и тук изиграва негативна роля – дори и преди хората да са били с нагласата, че може би се купуват гласове и политиката е „нагласена работа“, тази червена лампичка не им е светела толкова ярко. А сега, във времето на криза, когато всичко се обръща към парите, горното предупреждение действа обратно – примирява хората с купуването на гласове, създава им мотивация и те да се включат.

Според проф. Михаил Мирчев: „Едно от измеренията на икономическата криза, прерастваща в обществена, е кризата на политическото представителство – динамично се реструктурира партийната структура; големите традиционни партии губят огромна част от електоралното си влияние и биват принудени да управляват коалиционно, често в крайно противоречиви коалиционни формули; възникват националистически алианси; възникват и угасват „партии-светкавици“; все повече социал-

ни общности мислят, че специфичният им интерес не е политически представен; разраства се масата на негласуващите.”

Кризата се чувства в пълна сила на индивидуално ниво – независимо от класовата принадлежност на хората. Факт, доказан от изследванията е, че отношението на гласуващите към повечето от новите партии е противоречиво, както и отношението към министрите, а отделните членове на кабинета се подкрепят от съвсем различни социални групи. Социалното разслоение продължава да се усилва. Един всеобщ хаос е плод от кризата, обща несигурност и безпокойство. Те дават облика на предизборните месеци и на кампаниите. Преструктурират се ценности, изменят се политическите системи, реструктурира се пазарът, идват финансови сризове, нестабилността в цели държави. В едни и същи общини, дори в едни и същи села хората са на коренно противоположни становища. Това е предизвикателство пред народопсихолози, социолози и политолози.